

Шебаніна О.В.*д.е.н., професор кафедри економічної кібернетики
і математичного моделювання,**Миколаївський національний аграрний університет***Shebanina Olena***Mykolayiv National Agrarian University***Кікоть Н.Е.***аспірантка,**Миколаївський національний аграрний університет***Kikot Nelia***Mykolayiv National Agrarian University*

ФОРМУВАННЯ ТА ПІДВИЩЕННЯ ЕКСПОРТНОГО ПОТЕНЦІАЛУ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ ПІД ВПЛИВОМ ЗОВНІШНІХ РИНКІВ

FORMATION AND INCREASE OF EXPORT POTENTIAL OF AGRICULTURAL ENTERPRISES UNDER THE INFLUENCE OF EXTERNAL MARKETS

Анотація. Сучасний розвиток світового господарства характеризується зростанням ролі зовнішньої торгівлі між країнами. За цих умов економічне зростання будь-якої країни залежить від ефективного використання саме експортних можливостей економіки. Нині агросфера є одним із вагомих секторів, що за зростаючого світового попиту здатна забезпечити виробництво конкурентоспроможної експортоорієнтованої продукції. Тому питання аналізу експортного потенціалу сільськогосподарських підприємств набуває важливого значення. У статті розглянуто поняття експортного потенціалу аграрних підприємств як чинник впливу на економічне зростання та інтеграцію країни у світове господарство. Обґрунтовано класифікацію факторів впливу на формування експортного потенціалу аграрних підприємств. Виокремлено низку конкурентних переваг вітчизняних виробників сільськогосподарської продукції, проаналізовано наявний експортний потенціал досліджуваного сектору національної економіки та рівень самозабезпеченості України агропродовольчою продукцією. Запропоновано заходи щодо зростання у розбудові експортного потенціалу держави.

Ключові слова: сільськогосподарські підприємства, експорт, експортний потенціал, експортна ціна, ефективність.

Постановка проблеми. Розвиток, формування, нарощування та реалізація експортного потенціалу є актуальною для країни із перехідною економікою проблемою. Недостатньо розвинені правові та економічні механізми, недостатньо розроблені методи державної підтримки експорту, реалізації та оцінювання ефективності програм розвитку експортної діяльності, які сповільнюють формуванню та реалізації експортного потенціалу.

Україна тісно взаємодіє із багатьма країнами світу, розвивається зовнішня торгівля, збільшується кількість спільних

підприємств, залучаються інвестиційні ресурси. Але розвиток ринкових відносин потребує удосконалення зовнішньоекономічної діяльності, що підвищить кількісні та якісні показники виробництва, сприятиме створенню сприятливих умов для стабілізації економіки, збільшення валового внутрішнього продукту та валового національного продукту, покращення рівня життя населення. Тому найбільш важливим є вивчення експортного потенціалу аграрних підприємств, від рівня якого значною мірою залежить успіх їхньої зовнішньоекономічної діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам розвитку експортного потенціалу аграрних підприємств, регіонів та країни присвячено багато наукових праць дослідників. Особливу увагу приділено формуванню сутності. Зокрема, його вивчають як обсяг товарів і послуг, вироблених в економічній та соціальній сферах, а також реалізований на світовому ринку з максимальною користю для країни [15]. Також вчені аналізують експортний потенціал як частину економічного потенціалу країни, здатну відтворювати конкурентні переваги на зовнішньому ринку. З іншого боку, експортний потенціал – це здатність виробляти конкурентоспроможні товари за умов постійного зростання ефективності використання природних ресурсів та розвитку науково-технічного потенціалу [11]. Загалом доведено, що інтенсивний розвиток зовнішньоекономічних зв'язків зумовлює необхідність дослідження експортного потенціалу як регіону [5], так і аграрних підприємств.

Аналіз існуючих теоретичних підходів свідчить, що проблема з'ясування сутності та особливостей формування експортного потенціалу підприємства залишається недостатньо вирішеною, що істотно гальмує розроблення методичних засад його комплексного оцінювання та управлінських механізмів підвищення міжнародної конкурентоспроможності підприємства.

Проблеми, присвячені визначенню суті та особливостей формування експортного потенціалу економіки, розгляда-

ються у працях багатьох науковців, таких як Л.А. Антонечко, О.А. Богущкий, П.Т. Саблук, І.А. Тернова, В.В. Третяк, Б.П. Дмитрук. Вчені, які розглядали фактори, що впливають на розвиток експортного потенціалу країни: О. Бойко, І. Самусевич, Е. Заруцька, В. Веризубова, В. Левченко, В. Гланц, М. Рако-тоаризова, С. Хорана, Б. Нараянан, А. Авужола, А. Іяквари, Р. Бот, А. Ахондзаде, Г. Гирмалем Ниреа, С. Негуссі, Г. Деги, Б. Муджаба, П. Пеллет, Дж. Сунгхаван, Дж. Лопес, С. Рамирес.

У них пропонуються різні теоретичні моделі й підходи до з'ясування сутності, структурних характеристик та особливостей формування експортного потенціалу підприємства.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Але, незважаючи на велику кількість досліджень і численних публікацій, формування і реалізація компонентів експортного потенціалу в аграрному секторі з урахуванням експортних бар'єрів нині вимагають більш глибокого дослідження.

Мета статті полягає у дослідженні сутності «експортного потенціалу», вивченні факторів впливу, методів регулювання та розроблення рекомендацій для підвищення експортного потенціалу аграрного сектору економіки під впливом зовнішніх ринків.

Виклад основного матеріалу. Експортний потенціал – це можливість і здатність країни експортувати наявні і збільшувати експорт нових продуктів, ресурсів та послуг [12].

Відповідно до визначень статистичної комісії ООН, під експортом розуміють: вивезення з країни товарів, виготовлених, вирощених чи добутих у країні, а також товарів, раніше завезених через кордон і перероблених на митній території; вивезення товарів, раніше завезених, переробка яких відбувалася під митним контролем; вивезення за кордон раніше завезеного товару, що не піддавався в країні експорту якій-небудь переробці. Такий експорт називається реекспортом. Предметом реекспорту найчастіше виступають товари, реалізовані на міжнародних аукціонах і товарних біржах. До реекспорту відносять також вивезення (експорт) товарів з території вільних зон і з приписних складів [12].

Однак якщо розглядати експорт як суттєвий фактор, що впливає на економічне зростання, на інтеграцію країни у світову економіку, то він набуває характеристики потенціалу, тобто приховану здатність досягати мети і вирішувати певну проблему соціального розвитку. Такий неоднозначний погляд на сутність експорту важливий для поглиблення методологічної бази розроблення напрямів його розвитку, розширення можливостей позитивного впливу на економіку країни загалом.

Закони, які регулюють експортну діяльність та формують конкурентні переваги аграрної продукції на зовнішніх ринках:

1. «Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів» № 1602-VII від 22.07.2014.

2. «Про безпечність та гігієну кормів» № 2264-VIII від 21.12.2017.

3. «Про інформацію для споживачів щодо харчових продуктів» № 2639-VIII від 06.12.2018.

4. «Про державний контроль за дотриманням законодавства про харчові продукти, корми, побічні продукти тваринного походження, здоров'я та благополуччя тварин» № 2042-VIII, поточна редакція – від 04.10.2018.

5. «Про побічні продукти тваринного походження, не призначені для споживання людиною» № 287-VIII, поточна редакція – від 19.10.2016.

6. «Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції» № 2496-VIII від 10.07.2018.

7. «Про внесення змін до деяких законів України щодо приведення законодавства України у сфері насінництва та розсадництва у відповідність з європейськими та міжнародними нормами і стандартами» № 864-VIII від 08.12.2015.

Експортний потенціал носить двоякий характер, оскільки він заснований як на національному підході до визначення виробничих можливостей, так і з урахуванням конкурентних умов зовнішніх ринків збуту продукції, що експортується. Тому внутрішні фактори повинні включати насамперед ресурсний і сировинний потенціал, можливості промислового виробництва і людські ресурси; науковий та інвестиційно-інноваційний потенціал, інноваційні процеси та комунікації. Зовнішні чинники – це чинники ринкової дії: попит і пропозиція, умови конкуренції на ньому й інституціональний фактор як система міжнародних інститутів координації світових торгових потоків.

Ціноутворення при експорті аграрної продукції має вирішальне значення, як позитивне, так і негативне, під час укладання зовнішніх контрактів. Ціна в ринковій економіці є важливим регулятором її розвитку. Для виробників і споживачів вона – це той орієнтир, який дає змогу приймати оптимальні рішення: що саме виробляти, коли і скільки виробляти, що і скільки купувати. Скажімо, зростання ціни стимулює виробника збільшувати виробництво товару, задовольняючи тим самим зростаючий попит споживачів.

Ціни в умовах ринку повинні бути адаптивними, тобто оперативно реагувати на зміни в попиті й пропозиції, конкурентному середовищі, у витратах самих виробників. Адаптація може здійснюватися різними способами залежно від конкретної ситуації, що склалася на ринку: встановленням різних надбавок і знижок, зниженням або підвищенням рівня ціни, квотами, субсидіями тощо.

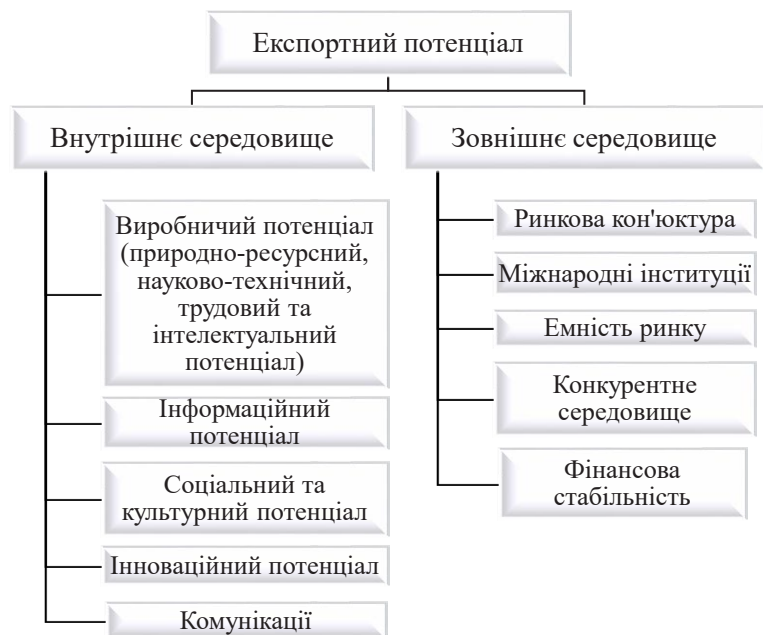

Рис. 1. Фактори, що формують експортний потенціал аграрних підприємств.

Джерело: складено на основі [12]

Оподаткування експорту сільськогосподарської продукції і товарів

Податок	Ставка	Як оподатковується
ПДВ	0%	Базою нарахування ПДВ за нульовою ставкою для самостійно виготовленої продукції береться ціна не нижче звичайної (ч. 2 ст. 188.1 ПКУ). По експорту товарам – не нижче ціни придбання (ч. 2 ст. 188.1 ПКУ). Однак, це практично ні на що не впливає, так як сума ПДВ нульова.
	Без ПДВ	Звільняється від ПДВ вивезення таких товарів, як: – соєві боби (з 01.09.2018 по 31.12.2021 р.) – УКТ ЗЕД 1201; – насіння свиріпи або ріпаку (з 01.01.2020 по 31.12.2021) – УКТ ЗЕД 1205. Однак, для експортерів, що є виробниками такої продукції (аграрних підприємств), діє виняток – ставка 0% (детальніше – ч. 2 п. 63 підрозд. 2 Перехідних положень ПКУ).
Податок на прибуток	18%	Експорт збільшує дохід, а отже, й прибуток. Специфічного оподаткування і податкових різниць нема.
Єдиний податок	3(5)% для 3 групи	Збільшує оподатковуваний дохід. Оподатковується у загальному порядку.
	Від обсягу угідь – 4 група	Не впливає, оскільки база оподаткування залежить від площі землі та її нормативно-грошової оцінки.
Мито	Без мита	Здебільшого мито відсутнє.
	10%	Для насіння льону, соняшника, ріжю (Закон від 10.09.1999 р. № 1033.)
	21%	Для живої великої рогатої худоби, крім чистопородних племінних, для живих овець (Закон від 07.05.1996 р. № 180).

Джерело: складено на основі [17]

Експортними називаються ціни, за якими виробники або зовнішньоторговельні організації продають товари на світовому ринку. Стандартною основою визначення експортних цін насамперед є власні витрати плюс нормативний прибуток виробника. До них додаються витрати, що пов'язані з доставкою товару до пункту, обумовленого контрактом, а також збори за митне оформлення товару.

Ціноутворення інноваційної аграрної продукції має специфічний характер, оскільки об'єкти цього продукту відрізняються новизною і носять індивідуальний характер, на них неможливо встановити тверді ціни, прив'язані до величини витрат на створення нововведення, оскільки в інноваційній сфері часто відсутня пряма залежність між величиною фактичної суми витрат і розміром прибутку. Особливості формування об'єктів інноваційного продукту на різних стадіях процесу припускають застосування диференційованих методів ціноутворення на окремі об'єкти.

При цьому відповідно до чинного законодавства України вітчизняні експортери звільняються від сплати непрямих податків за окремими категоріями товару. Тобто на відміну від цін на продукцію, що призначена для реалізації на внутрішньому ринку, ціни експортних товарів звільняються від податку на додану вартість та акцизного збору.

Попри це, агропромислові підприємства отримали державні субсидії, до нещодавнього часу були звільнені від сплати ПДВ при експорті, мають низьку ставку податку на дивіденди і право на спрощену систему податку на прибуток.

Проте експортна політика спрямована на регулювання експортних потоків. Експортні бар'єри включають в себе експортне мито – податок, що стягується з кожного товару, що вивозиться за кордон. При цьому держава перешкоджає вивозу з країни тих товарів, на які незадоволений попит з боку його власних споживачів, або вивезенню їх із певних небажаних

причин. Це включає експортні квоти, що встановлюються з метою забезпечення внутрішніх споживачів достатніми резервами товарів за помірними цінами, для запобігання виснаженню природних ресурсів і для збільшення експортних цін шляхом обмеження поставок на зовнішні ринки (рис. 2).

Є й інші чинники, які деякою мірою стримують розвиток українського експорту, особливо:

- ускладнений вихід до світових ринків аграрних підприємств через захисних заходів низки країн;
- слабо розвинена сертифікаційна система та система доброякісності експортованої продукції за умов зростання на світових ринках вимог не тільки до науково-технічних параметрів, але й до споживчих та природних характеристик продукції;
- відсутність специфічних знань відповідно до виходу на світові ринки у більшості вітчизняних підприємств та низький рівень маркетингової активності;
- недостатні інвестиції в перспективні експортно-орієнтовані проекти за рахунок внутрішніх і зовнішніх ресурсів;
- обмежене використання закордонних інвестицій і кредитів [7].

Рис. 2. Методи регулювання експортної діяльності

Джерело: складено на основі [6]

Крім всього вищесказаного, ще деякі фактори мають вплив на розвиток експортного потенціалу України:

- незначна ефективність виробництва;
- стабільно висока енергоємність та матеріаломісткість продукції;
- завищений рівень оборотних коштів основних фондів;
- у більшій частині сфер народного господарства технологічна база все ще відстає [3].

Головними конкурентними перевагами аграрних підприємств є: сприятливі ґрунтово-кліматичні умови для виробництва сільськогосподарської продукції; висококваліфікований обслуговуючий персонал; розгалужена мережа транспортного сполучення, логістика. Але основними проблемами, які уповільнюють зростання експорту продукції, є: недосконале законодавство, концентрація окремих видів (наприклад, у галузі тваринництва) виробництва у домогосподарствах, невідповідність якості продукції міжнародним стандартам, низький рівень інвестицій у розвиток аграрного ринку України і зростаюча залежність від урядового фінансування; високий рівень впливу в структурі експорту продукції з низьким рівнем обробки.

Окрім того, до конкурентних переваг сільського господарства України можна віднести унікальне поєднання ресурсів для виробництва сільськогосподарської продукції й близькість до міжнародних ринків, а також те, що забезпеченість земельними ресурсами в господарствах України в середньому значно вища, ніж у європейських країнах. Однак ці конкурентні переваги в Україні обмежуються низкою факторів, де серед яких найголовнішими є: малоефективна та витратна маркетингова інфраструктура, недостатній рівень людського капіталу.

Незважаючи на усе це, тенденції, які ми нині можемо спостерігати в аграрній сфері, свідчать про те, що сільське господарство країни в недалекій перспективі може стати одним з головних джерел її експорту. Цьому сприяють великі масштаби

сільськогосподарського землекористування і родючі землі. У поєднанні з працьовитістю українського народу це виводить Україну на одне з провідних місць за аграрним потенціалом. У перспективі національна економіка зможе не лише повністю забезпечити власні потреби в сільськогосподарській продукції, а й істотно збільшити свій експортний потенціал.

Як вважають В.В. Писаренко та В.І. Даниленко [12, с. 118–121], національна аграрна сфера має кілька конкурентних переваг щодо розвитку експорту сільськогосподарської продукції, зокрема сприятливі природні умови та родючі ґрунти, а також нові ринки країн – членів СОТ. Головною передумовою ефективного використання наявного експортного потенціалу та створення національного багатства за допустимо низьких витрат виробництва є наявність конкурентного середовища в агропромисловій галузі [2, с. 107].

Але, незважаючи на низку макроекономічних проблем, Україна впевнено робить спроби щодо нарощування експортного потенціалу сільського господарства та розширює свою присутність на зовнішніх ринках. Однак фінансова криза негативно вплинула на показники міжнародної торгівлі. Так, у 2019 р. порівняно з 2018 р. зовнішньоторговельний обіг сільськогосподарської продукції зменшився на 17,2%, обсяги експорту – на 13,5%, імпорту – на 23,5%. Однак, темпи загального зменшення експорту більш за темпи зменшення обсягів експорту сільськогосподарської продукції, що призвело до зміни балансу зовнішньоторговельного обігу країни в напрямку зростання ролі сільськогосподарської продукції в її загальному обсязі із 16% до 23,6%.

Доступ українського експортера до ринків ЄС швидше складний, і його частка на ринку ЄС становить зараз тільки 29,5%. Український експорт сільськогосподарської продукції головним чином складається з сировини.

Встановлено, що в структурі українського експорту переважає сировина. Майже 70% усього експорту товарів

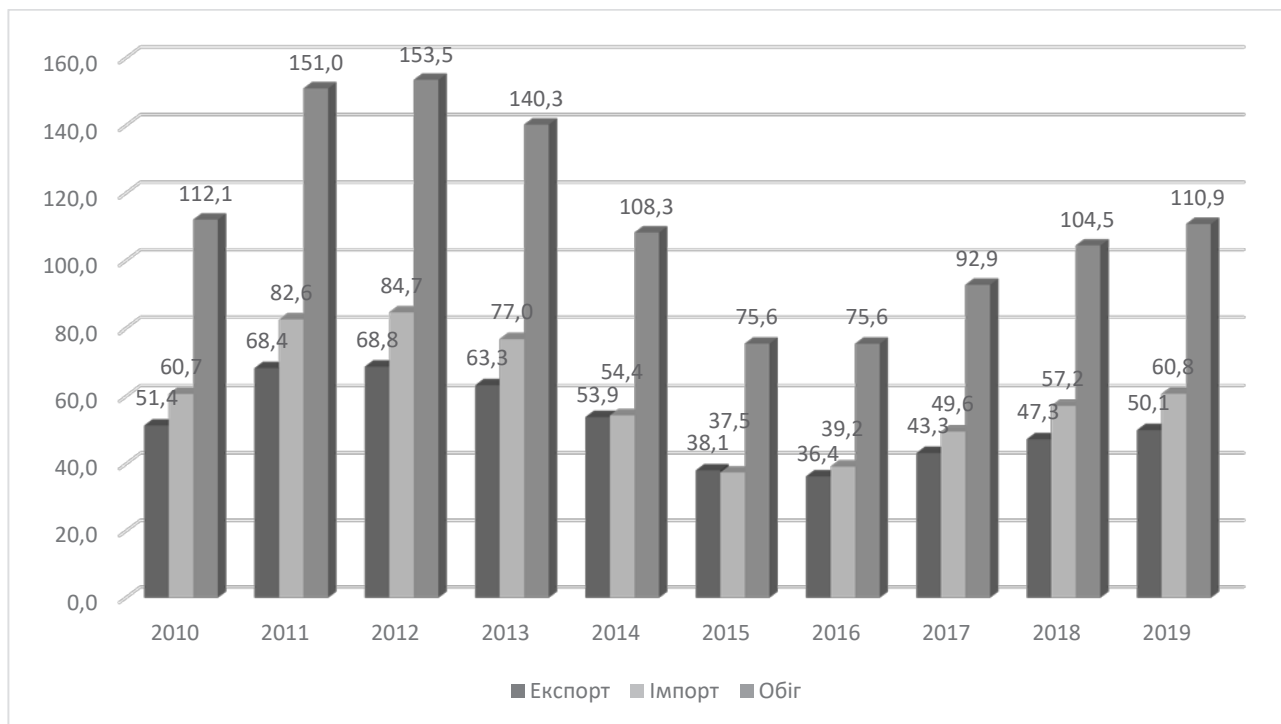

Рис. 3. Стан зовнішньоторговельного обігу України за 2010–2019 роки, млрд дол. США

Джерело: складено на основі [14]

Динаміка сільськогосподарської зовнішньої торгівлі України (2010–2018 рр., млн дол. США)

Рік	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Український експорт									
Живі тварини; продукти тваринного походження	771,4	936,6	961,3	1084,1	1014,5	823,4	775,0	1108,8	1210,6
Продукти рослинного походження	3976,3	5532,0	9213,9	8875,9	8736,1	7971,5	8093,7	9215,7	9886,1
Український імпорт									
Живі тварини; продукти тваринного походження	1241,7	1035,4	1718,4	1892,1	1124,1	548,2	626,3	731,5	918,0
Продукти рослинного походження	1563,7	1815,9	2429,7	2669,8	2031,6	1146,2	1284,8	1368,0	1529,2
Торговий баланс									
Живі тварини; продукти тваринного походження	-470,3	-98,8	-757,0	-808,0	-109,7	275,3	148,8	377,2	292,6
Продукти рослинного походження	2412,6	3716,0	6784,2	6206,2	6704,5	6825,3	6808,9	7847,7	8356,8

Джерело: складено на основі [10]

(25,3 млрд дол. США) – сільськогосподарська продукція, метал і хімічна продукція промисловості та лісоматеріал.

Підсумок зовнішнього платіжного торгового балансу АПК позитивний, що сприяє залученню в економіку України іноземних надходжень.

Встановлено, що найбільшу частку сільськогосподарського експорту впродовж трьох років займало урожайне виробництво – 52%. Вартість експорту становила понад 8,7 млрд дол. США. 23% – експорт жирів і олій рослинного і тваринного походження, вартість – близько 3,8 млрд дол. США. Експорт тварин і продукції тваринного походження – найменша категорія (6% і вартість тільки 1 млрд дол. США), що пояснює попит на продукцію на внутрішньому ринку і проблемність притоку іноземних інвестицій та виходу на світові аграрні ринки [4].

Україна забезпечує позитивну динаміку до збільшення експорту продукції АПК, зокрема, за рахунок підвищення урожайності, збільшення виробництва сільськогосподарської продукції, попиту на українську продукцію серед закордонних споживачів та відкриття нових ринків збуту. Основну частку аграрного експорту займають зернові культури – 48% та олійні – 23%.

За даними Державної служби статистики України, експорт агропродовольчої продукції у січні-червні 2020 року залишився майже на рівні минулорічних показників за відповідний період (+0,1 млрд дол. США) і становив 10,4 млрд дол. США, така ситуація є наслідком негативного впливу від запровадження карантинних обмежень, пов'язаних із пандемією коронавірусу COVID-19. Якщо у I кварталі 2020 року його вартість на 6–8% перевищувала показник січня-березня 2019 року, то за підсумками 6 місяців цього року ріст становить лише 1%.

За розрахунками науковців Інституту аграрної економіки, частка експорту агропродовольчої продукції в загальному експорті України за результатами шести місяців 2020 року перевищує 45%.

Основними ринками збуту вітчизняної агропродукції залишаються чотири регіони – країни Азії, Африки, Європейського Союзу та СНД. У I півріччі 2020 року їх сумарна частка становила понад 97% вартості українського експорту сільгосппродукції.

За результатами I півріччя 2020 року рейтинг країн – імпортерів вітчизняної агропродукції очолює Китай, який проти січня-червня 2019 року збільшив обсяги закупівель українського продовольства більш ніж у півтора рази (+52,8 %) – до 1,4 млрд дол. США.

Друге місце утримує Єгипет, який придбав вітчизняних харчових продуктів на 789 млн дол. США.

Індія, яка до 2019 року традиційно лідирувала у топ-10, другий рік поспіль посідає третє місце у рейтингу. За резуль-

татами шести місяців 2020 року вона імпортувала з України сільгосппродукції на 743 млн дол. США.

Значну виручку українські експортери отримали також із Нідерландів (709 млн дол. США), Іспанії (583 млн дол. США), Туреччини (545 млн дол. США), Польщі (357 млн дол. США), Італії (302 млн дол. США), Білорусі (250 млн дол. США).

До топ-10 рейтингу країн – імпортерів вітчизняної агропродукції вперше потрапив Ірак, витіснивши з верхньої частини списку Німеччину. Обсяги поставок сільгосппродукції з України до цієї азійської країни сягнули позначки у 272 млн дол. США.

Сумарно названі 10 країн забезпечили Україні близько 58% доходів від зарубіжних поставок продукції агропромислового комплексу у I півріччі 2020 року.

Експортний потенціал аграрної сфери відображає спроможність суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності постійно виявляти та відтворювати свої конкурентні переваги на світовому аграрному ринку відповідно до умов середовища, що постійно змінюється.

Як зазначалося раніше, сучасні глобалізаційні процеси спонукають до активізації процесів трансформації національної аграрної сфери, формування системи заходів державної політики, спрямованих на виведення на новий рівень внутрішнього продовольчого ринку та забезпечення продовольчої й економічної безпеки України. Тому з метою реалізації наявного експортного потенціалу аграрної сфери регіонів виокремимо низку практичних заходів, які необхідно здійснити найближчим часом:

- сприяти зростанню ефективності та конкурентоспроможності аграрних підприємств, утримання конкурентних переваг, захисту їхніх інтересів на світових ринках шляхом кардинального організаційно-технологічного оновлення виробництва, змін технологічних процесів відповідно до міжнародних ветеринарних і фітосанітарних вимог тощо;

- інтенсифікувати сільськогосподарське виробництво шляхом комплексної механізації й автоматизації, застосування біотехнологій і ресурсозберігальних технологій, системи підвищення родючості ґрунтів;

- сприяти використанню технологій ведення органічного землеробства;

- сформувати нормативно-правове регулювання ринку земель сільськогосподарського призначення;

- провести моніторинг світового та вітчизняного аграрного ринку;

- розробити механізм виявлення й попередження зовнішніх і внутрішніх загроз продовольчій безпеці України;

- сприяти формуванню регіональних агропродовольчих кластерів.

Висновки і пропозиції. На основі здійсненого аналізу зробимо висновок, що у сучасних умовах формування та реалізація експортного потенціалу є досить складним процесом, який відображає спроможність суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності постійно виявляти та відтворювати свої конкурентні переваги на світовому аграрному ринку відповідно до умов середовища, що постійно змінюється. Він є складною полісистемою, у якій тісно взаємопов'язані параметри кожної компоненти – внутрішній потенціал галузі, вплив експортних бар'єрів і потенціал зовнішніх ринків аграрної продукції. З огляду на це, державна політика має бути спрямована на формування виваженої податкової системи щодо підвищення експортного потенціалу аграрної продукції, створення раціональної системи експортних бар'єрів – введення квот на окремі види продукції, які будуть забезпечувати продовольчу безпеку країни, а з іншого боку, будуть сприяти розвитку експортно-орієнтованих галузей.

Фактори, що формують експортний потенціал, поділяються на внутрішні (виробничий, інформаційний, інноваційний, соціально-культурний потенціали та комунікації) і зовнішні середовище (ринкова кон'юнктура, фінансова стабільність, міжнародні інституції). Методи регулювання, тобто експортні бар'єри, включають у себе економіко-політичні методи (мита, обмеження, норми, стандарти) та організаційно-правові методи (законодавчі акти, нормативна база, державні програми).

Україна забезпечує позитивну динаміку до збільшення експорту аграрної продукції. Основну частку аграрного експорту займають зернові культури – 48% та олійні – 23%. Сприятливі ґрунтово-кліматичні умови для виробництва сільськогосподарської продукції; висококваліфікований обслуговуючий персонал; розгалужена мережа транспортного сполучення, логістика є головними конкурентними перевагами аграрних підприємств. Основними проблемами, які уповільнюють зростання експорту продукції, є: недосконале законодавство, концентрація окремих видів виробництва у домогосподарствах, невідповідність якості продукції міжнародним стандартам, низький рівень інвестицій у розвиток аграрного ринку України і зростаюча залежність від урядового фінансування; високий рівень впливу в структурі експорту продукції з низьким рівнем обробки.

Вважаємо, що необхідне глибоке переосмислення ролі аграрної сфери в економіці держави та продовження розпочатих трансформацій, використання нових інноваційних підходів, враховуючи при цьому потреби зменшення рівня загроз продовольчій безпеці країни.

Підсумовуючи вищесказане, варто зазначити, що під час планування експортної діяльності потрібно активізувати всі ресурси, оскільки ефективна зовнішньоекономічна діяльність можлива лише у разі високої конкурентоспроможності продукції.

Література:

1. Бойко С.О. Вплив процесів глобалізації на розвиток агропродовольчої сфери. *Національне господарство України: теорія та практика управління*. 2008. № 8. С. 102–109.
2. Вороніков А. Стратегія підвищення конкурентоспроможності регіону. *Економічні стратегії*. 2001. № 5–6. С. 144–149.
3. Дохолян С., Петросянц В. Передумови розвитку регіональної конкурентоспроможності. *Регіональні проблеми перетворення економіки*. 2007. № 1. С. 46–50.
4. Економіка АПК / ред.: В.В. Снітинський. Вісник Львівський державний аграрний ун-т. 7(1). Львів, 2000. 234 с. .
5. Коломієць В.В. Передумови дослідження експортного потенціалу регіону. *Зб. наук. пр. Черкаського державного технологічного університету. Серія «Економічні науки»*. Черкаси : ЧДТУ, 2003. № 8. С. 69–77.

6. Коломієць Ю.В. Перспективи інтеграції України до Єдиного економічного простору та Європейського Союзу. *Проблеми розвитку внешнеэкономических связей и привлечения иностранных инвестиций: региональный аспект*: сборник научных трудов. Донецк : ДонНУ, 2006. С. 209–215.
7. Мельник С.І. Основні напрямки формування конкурентних переваг аграрних підприємств України в ринкових умовах: монографія. Луганськ : Ноулідж, 2010. 368 с.
8. Мельник Т. Експортний потенціал України: методологія оцінки та аналіз. *Міжнародна економічна політика*. 2008. № 1–2 (8–9). С. 241–271.
9. Могильний О.М. Регулювання аграрної сфери: [монографія] / О. М. Могильний. Ужгород : ІВА, 2005. 400 с.
10. Основні показники зовнішньої торгівлі України. UCAB український клуб аграрного бізнесу: веб-сайт URL: http://ucab.ua/ua/doing_agribusiness/zovnishni_rinki/osnovni_pokazniki_zovnishnoi_torgivli_ukraini (дата звернення: 28.10.2020).
11. Пирець Н.М. Фактори розвитку експортного потенціалу України. *Проблеми розвитку зовнішньоекономічних зв'язків та залучення іноземних інвестицій: регіональний аспект*. 2004. № 9. С. 166–170.
12. Писаренко В.В., Даниленко В.І. Розвиток експорту плодощовочевий консервної продукції з України *Економіка АПК*. 2007. № 12. С. 118–121.
13. Польова О., Гусонька Д. Поняття ринку аграрної продукції України в системі міжнародної торгівлі. *Аграрна економіка*. 2018. № 3–4. С. 103–110.
14. Прокопенко К.О. Розвиток аграрного ринку України в умовах дії інноваційних чинників. *Економіка і прогнозування*. 2011. № 2. С. 118–129.
15. Розміщення продуктивних сил: регіональна економіка / за ред.: С.І. Дорогунцова. Київ : КНЕУ, 2005. 988 с.
16. Статистична інформація. Державна служба статистики України : веб-сайт. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 28.10.2020).
17. Тижневик «Головбух» № 6(7) від 24 березня 2020 р. : веб-сайт. URL: <https://www.golovbukh.ua/article/7618-eksport-slskogospodarsko-produkts> (дата звернення: 28.10.2020).

References:

1. Boyko Ye.O. (2008) Vplyv protsesiv hlobalizatsiyi na rozvytok ahropodovol'choyi sfery [The impact of globalization on the development of the agri-food sector]. *Natsional'ne hospodarstvo Ukrainy: teoriya ta praktyka upravlinnya*, no. 8, pp. 102–109.
2. Vorotnikov A. (2001) Stratehiya pidvyshchennya konkurentospro-mozhnosti rehionu [Strategy to increase the competitiveness of the region]. *Economic strategies*, no. 5-6, pp. 144–149.
3. Dokholian S., Petrosians V. (2007) Peredumovy rozvytku rehional-noi konkurentospro-mozhnosti [Prerequisites for the development of regional competitiveness]. *Regional problems of economic transformation*, no. 1. pp. 46–50.
4. Snitynskyi V.V.(2000) *Ekonomika APK* [Economics of agro-industrial complex]. Lviv: Visnyk Lvivskiy derzhavnyi ahraryni un-t. (in Ukrainian)
5. Kolomyiecz' V.V. (2003) *Peredumovy` doslidzhennya eksportnogo potencialu region* [Prerequisites for studying the export potential of the region]. *Collection of scientific works of Cherkasy State Technological University. Economic Sciences Series*. Cherkasy, no. 8, pp. 69–77.
6. Kolomyiets' Yu.V. (2006) *Perspektyvy intehratsiyi Ukrainy do Yedynoho ekonomichnoho prostoru ta Yevropeys'koho Soyuzu* [Prospects for Ukraine's integration into the Common Economic Space and the European Union]. *Problems of development of foreign economic relations and attraction of foreign investments: regional aspect: collection of scientific works*. Donetsk, pp. 209–215.
7. Mel'nyk S.I. (2010) *Osnovni napryamky formuvannya konkurentnykh perevah ahrarynykh pidpryyemstv Ukrainy v rynkovykh umovakh* [Main directions of formation of competitive advantages of agrarian enterprises of Ukraine in market conditions]. Luhans'k: Noulidzh. (in Ukrainian)
8. Melnyk T. (2008) *Eksportny'j potencial Ukrainy` : metodologiya ocinky` ta analiz* [Export potential of Ukraine: assessment method-

- ology and analysis]. *International economic policy*, no. 1–2 (8–9), pp. 241–271.
9. Mohyl'nyy O.M. (2005) Rehulyuvannya ahrarnoyi sfery [Regulation of the agricultural sector]. Uzhhorod: IVA.
  10. Osnovni pokaznyky zovnishnoi torhivli Ukrainy [The main indicators of foreign trade of Ukraine]. UCAB Ukrainian Club of Agrarian Business: Available at: http://ucab.ua/ua/doing_agribusiness/zovnishni_rinki/osnovni_pokazniki_zovnishnoi_torghivli_ukraini (accessed 28 October 2020).
  11. Pyrecz N.M. (2004) Faktory rozvytku eksportnogo potencialu Ukrainy [Factors of development of export potential of Ukraine]. *Problemy rozvytku zovnishnoekonomichnykh zvyazkiv ta zaluchennya inozemnykh investytsij: regionalnyj aspekt*, no. 9, pp. 166–170.
  12. Pysarenko, V.V., Danylenko, V.I. (2007) Rozvytok eksportu plodoovochevoyi konservnoyi produktsiyi z Ukrainy [Development of export of canned fruits and vegetables from Ukraine]. *Economics of agro-industrial complex*, no. 12, pp. 118–121.
  13. Polova O., Husonka D. (2018). Poniattia rynku ahrarnoi produkt-sii Ukrainy v systemi mizhnarodnoi torhivli [Concept of market of agrarian products in Ukraine in the system of foreign trade]. *Agricultural economy*, no. 3–4, pp. 103–110.
  14. Prokopenko K.O. (2011). *Rozvytok ahrarnoho rynku Ukrainy v umovakh dii innovatsiynykh chynnykiv* [Development of the agricultural market of Ukraine in the conditions of action of innovative factors]. *Economics and forecasting*, no. 2, pp. 118–129.
  15. Dorogunczova S.I. (2005) *Rozmishhennya produktyvnykh syl: regionalna ekonomika* [Location of productive forces: regional economy]. Kyiv: KNEU. (in Ukrainian)
  16. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy [State Statistics Service of Ukraine]. Available at: <http://ukrstat.gov.ua/> (accessed 28 October 2020).
  17. Tyzhnevyyk «Holovbukh» [Golovbukh weekly] (2020) No. 6(7) of March 24. Available at: <https://www.golovbukh.ua/article/7618-ek-sport-slskogospodarsko-produkts> (accessed 28 October 2020).

Аннотация. Современное развитие мирового хозяйства характеризуется возрастанием роли внешней торговли между странами. В этих условиях экономический рост любой страны зависит от эффективного использования именно экспортных возможностей экономики. На сегодня агросфера является одним из весомых секторов, из-за растущего мирового спроса она способна обеспечить производство конкурентоспособной экспортоориентированной продукции. Поэтому развитие вопросы анализа экспортного потенциала сельскохозяйственных предприятий приобретает важное значение. В статье рассмотрено понятие экспортного потенциала аграрных предприятий как фактор влияния на экономический рост и интеграцию страны в мировое хозяйство. Обоснована классификация факторов влияния на формирование экспортного потенциала аграрных предприятий. Выделен ряд конкурентных преимуществ отечественных производителей сельскохозяйственной продукции, проанализирован имеющийся экспортный потенциал исследуемого сектора национальной экономики и уровень самообеспеченности Украины агропродовольственной продукцией. Предложены мероприятия по росту в развитии экспортного потенциала государства.

Ключевые слова: сельскохозяйственные предприятия, экспорт, экспортный потенциал, экспортная цена, эффективность.

Summary. The current development of the world economy is characterized by the increasing role of foreign trade between countries. The economic growth of any country depends on the effective use of the export opportunities of the economy in these circumstances. Today, the agro-sphere is one of the major sectors that, with increasing global demand, is capable of producing competitively exported products. Therefore, the development of the issue of analysis of export potential of agricultural enterprises is important in the current conditions, and determines the relevance of this study. The article considers the concept of export potential as a factor influencing economic growth and integration of the country into the world economy. The classification of methods influencing the formation of export potential of agricultural enterprises is substantiated. A number of competitive advantages of domestic agricultural producers are singled out, the available export potential of the studied sector of the national economy and the level of self-sufficiency of Ukraine in agri-food products are analyzed. Pricing in the export of agricultural products, which is crucial in a market economy that regulates the development of export potential, is studied. Measures to ensure a long-term perspective in building the country's export potential are proposed. Based on scientific research, we conclude that in modern conditions, the formation and realization of export potential is a complex process that reflects the ability of foreign economic entities to constantly identify and reproduce their competitive advantages in the global agricultural market in a constantly changing environment. Therefore, we consider it necessary to deeply rethink the role of the agricultural sector in the economy and continue the ongoing transformations, use new innovative approaches, taking into account the need to reduce the level of threats to food security. Summarizing the above, it should be noted that when planning export activities, enterprises must activate all their resources, as effective foreign economic activity can only in the case of high competitiveness of products.

Keywords: agricultural enterprises, export, export potential, export price, efficiency.